

Carmen Peña García, *Homosexualidad y matrimonio. Estudio sobre la jurisprudencia y la doctrina canónica*, Madrid: Universidad Pontificia Comillas, 2004, ss. 511.

Autorka prezentowanej pracy *Homoseksualizm a małżeństwo. Studium nad jurysprudencją i doktryną kanoniczną* – Carmen Peña García – jest doktorem prawa kanonicznego. Stopień ten uzyskała w 2002 r. na Papieskim Uniwersytecie w Madrycie. Odbyła też studia licencjackie z prawa na madryckim Uniwersytecie Complutense oraz nauk kościelnych na Papieskim Uniwersytecie w Salamance. Obecnie jest dyrektorem Departamentu Prawa Kanonicznego i Prawa Wyznaniowego Papieskiego Uniwersytetu Comillas. Tam też prowadzi zajęcia na Wydziale Teologicznym i Wydziale Prawa Kanonicznego. Ponadto jest obrońcą węzła małżeńskiego i promotorem sprawiedliwości w metropolitalnym sądzie biskupim w Madrycie. W *Presentación* (przedstawieniu, przedmowie) promotor w przewodzie doktorskim – prof. José María Díaz Moreno, jezuita – zwrócił uwagę na stan świecki autorki i jej płęć. Dołączyła ona do grona doktorów świeckich kanonistów, potwierdzając, że prawo kanoniczne przestało być „zamkniętym rezerwatem wyłącznie duchownych”, a jej stan kobiecy ocenić należy „bardzo pozytywnie i wzbogacający dla nauki i praktyki prawa kanonicznego, szczególnie prawa małżeńskiego” (s. 21).

Homoseksualizm nupturientów może wpływać na ważność małżeństwa i stanowić podstawę do stwierdzenia jego nieważności z kilku tytułów. Autorka analizuje relację „homoseksualizm a nieważność małżeństwa” z punktu widzenia kanonisty, teoretyka i praktyka. Merytoryczny element rozprawy zawarty jest w trzech częściach, ogarniających pięć rozdziałów w numeracji ciągłej.

W pierwszej części: *Introducción al fenómeno homosexual* (Wprowadzenie do zjawiska homoseksualizmu, s. 31-133) Carmen Peña García przedstawia długą historię jego ujawiania się oraz ruch gejowski, jako przyczynę stanu homoseksualizmu we współczesnym społeczeństwie Zachodu. Jeden paragraf pierwszego rozdziału autorka poświęciła stanowisku Kościoła katolickiego wobec homoseksualizmu. Dokonała również przeglądu dotychczasowych koncepcji homoseksualizmu, proponując zdefiniowanie go jako „kondycję człowieka, w której czuje się on istotnie (konstytutywnie) skłonny do relacji uczuciowych i seksualnych z osobami tej samej płci, zarówno na sposób wyłączny, jak i preferencyjny” (s. 63). Wskazała też na różnice między homoseksualizmem a zjawiskami podobnymi: transeksualizmem, transwetyzmem,

pseudohomoseksualizmem (mającego u podłoża nerwice seksualne) i różnymi zaburzeniami seksualnymi (jak patologiczne: pedofilia, nekrofilia, ekshibicjonizm czy hiperseksualizm), oraz przedstawiła typologię homoseksualizmu: jawny – ukryty, męski – kobiecy, egozestrojony (bez destruktywnego wpływu na osobę oraz jej relacje społeczne) – egodystoniczny (brak poczucia identyczności, lęki, depresje, skutkujący dysfunkcją społeczną). W drugim rozdziale tej części opracowania autorka prezentuje teorie: biologiczne (hipotezy: genetyczna, endokrynologiczna, neuroanatomiczna, czystego biologizmu, socjobiologiczna), psychologiczne (psychoanalityczne, praktykowane) oraz socjopsychologiczne, usiłujące wyjaśnić etiologię homoseksualizmu. Wydzieliła zagadnienie biseksualizmu, gdyż „stanowi on dzisiaj jedną z kwestii najbardziej problematycznych, zarówno w naukach humanistycznych, jak i eksperymentalnych, ale także w kanonistyce”, co podkreśliła już we Wprowadzeniu (s. 25-26). Odniosła się także do dorobku nauk psychospołecznych w zakresie doświadczeń małżeńskich osób homoseksualnych. Ten punkt jest łącznikiem z drugą częścią rozprawy, która dotyczy orzecznictwa (*Tratamiento jurisprudencial*, s. 137-353).

Część druga książki składa się z dwóch rozdziałów. W pierwszym (w numeracji ciągłej – w trzecim) autorka analizuje jurysprudencję Roty Rzymskiej w odniesieniu do materii studium, poczynając od przedstawienia ewolucji w orzecznictwie rotalnym już przed Vaticanum II. Zgodnie z celami opracowania skoncentrowała się na okresie posoborowym. Cezurę wyznaczyły: pierwszy wyrok z dnia 2 grudnia 1967 r. oraz ostatni, publikowany w 1998 r. Zaprezentowane w książce wyniki analiz wyroków, od których zaczęły się zmiany w orzecznictwie, wskazują na wahania im towarzyszące, szczególnie w przypadkach biseksualizmu i homoseksualizmu. Autorka podkreśla znaczenie studium – *in iure* – zjawiska homoseksualizmu zawartego w wyroku c. Huot z 31 stycznia 1980 r. oraz specyfikę homoseksualizmu u kobiet na bazie dwóch wyroków – z 1980 i 1981 r. Szczególnym okresem rozwiązywania kwestii homoseksualnych i kształtowania jurysprudencji był okres od promulgacji do wejścia w życie Kodeksu Prawa Kanonicznego dla Kościoła łacińskiego w 1983 r. O ile homoseksualizm najpierw był wpisywany w porządek płciowości i tak analizowany, to po pogłębionym studium zaakcentowano aspekt niezdolności do przyjęcia i wypełnienia obowiązków małżeńskich oraz stworzenie warunków do korzystania z praw, które się nie wyczerpują w *ius in corpus*, lecz w prawdziwej wspólnocie na całe życie. Pierwsze analizowane orzeczenia po wejściu w życie KPK pochodzą z 1986 r. i bazują na tytułach określonych w kan. 1095; późniejsze wiązały się z niezdolnością i symulacją. Syntetycznie przedstawione zostały kwestie ważności małżeństwa w przypadkach związanych z homoseksualizmem: skrywanymi tendencjami i brakiem aktów homoerotycznych, biseksualnością, akceptacją przez współmałżonka itp.

W rozdziale czwartym (w tej części drugim) przedstawiono odnośne orzecznictwo kościelnych trybunałów pierwszej i drugiej instancji z różnych diecezji. Z uwagi na miejsce powstania rozprawy najpierw rozpatrywano sprawy prowadzone na terenie Hiszpanii. Autorka stwierdza tendencję sędziów do wskazywania w sentencjach na inne tytuły niż homoseksualizm, z uwagi na „potrzebę ochrony dobrego imienia osób, zwłaszcza, gdy miały dzieci, nieblokowanie spraw, gdy powód negował tendencję [...]”; jak też opuszczanie go w sentencjach publikowanych” (s. 260-261). Wśród tych

ostatnich jest tylko jeden przypadek dotyczący homoseksualizmu kobiety. Autorka podnosi tendencję dyskwalifikowania stanu homoseksualnego przez używanie takich terminów, jak „perwersja, rozwiązłość, skłonność zбочzona i wadliwa, anomalia, psychopatia i choroba” (s. 262-263). Homoseksualizm – jako przyczyna niezdolności do prawidłowego rozeznania oceniającego co do istotnych praw i obowiązków małżeńskich (kan. 1095.2) – jest rozpatrywany w przypadkach homoseksualizmu ukrytego, jak też biseksualizmu oraz trwałości małżeństwa. Autorka stwierdziła, że ten tytuł rzadko występuje samodzielnie, lecz np. z niezdolnością do podjęcia obowiązków małżeńskich z przyczyn natury psychicznej (1095.3), błędem (kan. 1097), symulacją (kan. 1102.2), impotencją (kan. 1084).

Publikowane każdego roku wyroki trybunałów kościelnych z Wielkiej Brytanii i Irlandii autorka wykorzystała również do własnego studium tej problematyki w Hiszpanii. Stwierdziła inne wartościowanie homoseksualizmu przez sędziów, co znalazło wyraz w używanej terminologii, oraz brak spraw z zakresu homoseksualizm a trwałość małżeństwa.

Wyroki innych trybunałów Autorka wykorzystała częściowo, przytaczając pojedyncze sentencje. Uzasadnia to brakiem ich publikacji. Z kontynentu amerykańskiego przedstawiła sprawy ze Stanów Zjednoczonych Ameryki Północnej, Kanady i Kolumbii. Pierwszy przypadek został rozstrzygnięty w 1969 r. w diecezji Hartford z tytułu homoseksualizmu kobiety, aktywnej seksualnie w okresie przedmałżeńskim i niezdolnej do pożycia, co skutkowało rozpadem związku po czterech miesiącach. Podobnie z powodu niezdolności do przyjęcia i wypełnienia istotnych obowiązków małżeńskich na skutek homoseksualności kobiety orzeczono nieważność małżeństwa w Kolumbii (1975 r.). Sentencje kanadyjskie – łącznie siedem – szły drogą wiązania tytułów nieważności z niezdolnością psychiczną oraz *defecto de discreción de juicio*, nawet przy stwierdzeniu homoseksualizmu ukrytego. Ogólnie przedstawione zostały uwagi wyprowadzone z trzech spraw z terenu Włoch oraz siedmiu z Francji.

Część III książki (tylko jeden rozdział, w numeracji ciągłej – piąty, s. 357-470) ukazuje doktryny w zakresie będącym przedmiotem studium. To pozwoliło na sformułowanie adekwatnych, końcowych odpowiedzi na podstawowe pytania: czy, w jaki sposób, w jakich przypadkach homoseksualizm jednego z zawierających związek małżeński może czynić małżeństwo nieważnym?

Nawiązując do pierwszej części, autorka rozpatruje każdy z tytułów nieważności małżeństwa, na który może mieć wpływ homoseksualizm nupturientów: niezdolność do wypełnienia podstawowych obowiązków małżeńskich, brak ich rozeznania oceniającego w zależności od typu homoseksualizmu, błąd. Analizuje też homoseksualizm w kontekście: symulacji całkowitej, wykluczenia dobra potomstwa, wiary i sakramentu. Ukazuje wpływ homoseksualizmu na ważność zgody w przypadku warunków stawianych przez strony, takich jak heteroseksualność partnera, zaniechanie (porzucenie) zachowań homoseksualnych. Krytycznie ocenia jurysprudencję w zakresie związków homoseksualizmu z impotencją.

Obszerne studium kończy rozbudowane Zakończenie (piętnaście punktów) w formie wniosków końcowych (*Conclusiones finales*, s. 471-484).

Użyte wyżej sformułowania wskazują na zdecydowanie pozytywną ocenę prezentowanego dzieła. Oczywiście nie może ono uchodzić za podręcznik w materii, której

dotyczy, gdyż nie jest systematycznym ujęciem. Brakuje precyzyjnego odnoszenia się do obowiązującej regulacji zawartej w KPK, zwłaszcza kanonów z Tytułu VII, Księgi IV. Wątpliwości budzi też struktura opracowania. Brzmienie tytułu i podtytułu zdaje się ją uzasadniać, ale dziwić może brak jednolitego porządku w ramach poszczególnych części. Trudno znaleźć wytłumaczenie dla stosowania podsumowań tylko niektórych rozdziałów, a nawet paragrafów. Część trzecia zaczyna się od słów: *Síntesis conclusiva...* (synteza końcowa, rozstrzygnięcie ostateczne), a zawiera wiele zupełnie nowych treści i jest ważną częścią realizacji tematu.

Cenne jest przytoczenie czterdziestu rozstrzygnięć zapadłych w Rocie Rzymskiej. Świadczą one o rozwoju jurysprudencki, z zaznaczeniem najważniejszych etapów i punktów zwrotnych, oraz pozwoliły autorce na przedmiotowe ujęcie najtrudniejszych kwestii, blisko powiązanych z homoseksualizmem, np. ukrytym, biseksualizmem, homoseksualizmem akceptowanym przez współmałżonka. Inaczej potraktowanych zostało 66 wyroków trybunałów diecezjalnych: brytyjskich i irlandzkich (30), hiszpańskich (7), francuskich i kanadyjskich (po 7), włoskich (3) oraz kolumbijskiego i amerykańskiego (USA). Uzasadnienie wykorzystania ich publikacji – w przypadku orzeczeń spoza Hiszpanii – z punktu widzenia prowadzenia gruntownych badań nie przekonuje. Zatem nie można mówić o prawie do uogólnienia wniosków płynących z badań porównawczych. Autorka nie wyjaśniła też zmiany metody w prezentowaniu orzecznictwa tychże trybunałów: najistotniejsze elementy podano w przypisach (cytaty w językach oryginalnych), komentarze są bardzo ogólne, porównanie zaś treści z zestawieniem orzeczeń świadczy o tym, że nie wszystkie sentencje zostały wykorzystane.

Orzeczenia, zgodnie z tytułem rozprawy, stanowią dla autorki niewątpliwie źródła, ale wyłączyła je ona z Bibliografii, w której z kolei źródłami nazwane zostały np. prywatne komentarze należące do literatury przedmiotu, a nawet czasopisma, z podaniem wyłącznie ich tytułów (s. 493-494). Wykaz literatury, bez podziału na przedmiotową i pomocniczą oraz bez uwzględnienia pozycji zakwalifikowanych jako źródła, jest obszerny i obejmuje aż 387 pozycji w kilku językach.

Te uwagi nie naruszają merytorycznej wartości dzieła, które niewątpliwie zasługuje na rekomendację. Ma ono walor teoretyczny i praktyczny; szczególnie użyteczne jest i będzie dla pracowników sądów kościelnych – sędziów i obrońców wężła małżeńskiego, dla studiujących kanoniczne prawo małżeńskie.

Wiesław Bar OFMConv
Katedra Prawa Kanonicznego KUL